

Zeep voor het geweten

Opinie. Vluchtelingentheater als lifestyle
Evelyne Coussens - 31 oktober 2017

Er wordt veel theater gemaakt over vluchtelingen, maar weinig voorstellingen veroorzaken werkelijk een scheur in ons denken. We moeten opletten dat het thema geen deel gaat uitmaken van een bourgeois repertoire, vindt Evelyne Coussens.

Deze week gaat INUK van Studio Orka in première. Intussen toeren Grensgevalen binnenkort ook Het kleine meisje van meneer Linhvan Guy Cassiers, NTGent herneemt Dit zijn de namen. Transparant kwam deze zomer met Het kanaalen van Michael De Cock zagen we al Kamyon, Odysseus en Rosie en Moussa. Wat al deze voorstellingen bindt is dat ze, hoe verschillend in aanpak of perspectief ook, iets proberen te zeggen over het lot van vluchtelingen - en de lijst is verre van volledig. De veelheid is logisch: de thematiek is actueel en, in tegenstelling tot wat sommigen hardnekkig toeteren, de meeste theatermakers staan (écht) met beide voeten in de wereld. De vraag is wel wat die vele voorstellingen uiteindelijk veroorzaken. Ze struikelen over elkaar om ons te laten voelen hoe wraakroepend alles is, maar in de theaterfoyer heb ik nog maar weinig koortsige revoluties zien ontstaan - zelfs niet in gedachten. Dat hoeft ook niet, tuurlijk niet, want het is 'maar' theater of maar 'theater'. Fascinerend excuus, want we weten verdomd goed dat wat kunst is voor ons, realiteit is voor een ander. Blijkbaar wordt dat besef steeds 'getemd' door de context van de kunsten. Socioloog Willem Schinkel legt dat uit: de verwachting dat kunst 'activeert, een geweten schopt, verontrust ...' maakt gewoon deel uit van het bourgeois denken over kunst - en is dus totaal ongevaarlijk. Letterlijk: "Het is kenmerkend voor een moderne maatschappij dat die graag tegen zichzelf indenkt. (...) De kritische functie van kunst is dus, paradoxaal genoeg, systeemhandhaving." Hoe hard theatermakers ook aan het traliewerk rammelen, het systeem zelf - de kapitalistische machtsconstructie die we 'samenleving' noemen en waartoe ook zij behoren - blijft door dat rammelen onaangetast, omdat net dat systeem hen in die rol plaatst.

Borrel

Dat klinkt behoorlijk kut. Is er dan géén theater mogelijk dat het denken in beweging zet? Gelukkig wel: al de hele theatergeschiedenis lang bedenken makers strategieën om uit de impasse te breken. Door de klassieke vorm aan gruzelementen te slaan bijvoorbeeld, het allemaal-veilig-samen-in-het-donker. Zelden was ik meer over mijn toeren dan na Guilty Landscapes, waarin theatermaker Dries Verhoeven me in mijn eentje naar Haïti katapulteerde, de gevolgen van de aardbeving uit 2010 in. Er zijn ook stemmen die in de marge opereren, omdat ze autodidact zijn, niet behoren tot gekende gezelschappen of zich beroepen op een andere canon. Ik denk aan Enkidu Khaled, die in 2016 op Theater Aan Zee de oorlog in Irak tastbaar maakte voor mij, wit kind van de vrede. Dat soort stemmen slaagt erin ruzie te stoken waar nu vooral een overweldigende morele consensus heerst. Idealiter heeft élk stuk dat potentieel tot 'irritatie' (Schinkel). Maar in het geval van de vluchtelingenkwestie is het nog pijnlijker wanneer het publiek achteraf gelijk aan de borrel kan. Alsof het thema niet meer is dan een topos, de verontwaardiging alleen modieuze lifestyle. Zeep voor het geweten: 'Zie ons allemaal heerlijk aristotelisch gezuiverd de zaal uitkomen.' Dat soort verschoning hoef ik niet. Wel hoop ik na het volgende stuk twee stoelen stuk te slaan én met de zaalmeisjes, uit pure irritatie. Voor minder kom ik niet buiten